

L'Arxiu Ravetllat-Pla. Un nou fons documental per a la construcció històrica de la Catalunya del segle XX.

Amb la donació de Núria Pla i Monseny (Barcelona, 1918-2011), filla del fundador de l'Institut Ravetllat-Pla i una de les primeres dones catalanes en llicenciar-se com a metgessa, a la Universitat Autònoma de Barcelona, la Biblioteca de Medicina disposa des de 2008 de l'Arxiu Ravetllat-Pla, un arxiu d'una riquesa documental única en el seu tipus i que està permetent a investigadors i investigadores fer aportacions fonamentals a la comprensió de l'entramat mèdic-

farmacèutic espanyol de principis del segle XX. L'Arxiu Ravetllat-Pla es complementa a més de forma extraordinària, amb la biblioteca del mateix Institut donada a la UAB al juliol del 2007⁽¹⁾

Ramón Pla i Armengol (Alentorn, 1880- Barcelona, 1958), va ser cofundador del Sindicat de Metges de Catalunya al 1919 i diputat del front popular en les últimes eleccions republicanes. Com a secretari de la redacció dels Annals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya Ramon Pla, conegué l'obra científica del veterinari Joaquim Ravetllat i Estech (Salt, 1871-1923). El veterinari defensava la variabilitat

del germen de la tuberculosi que el presentava amb tres formes diferents: la forma d'atac, la forma de defensa i la intermèdia. Davant la aparició conjunta de la forma d'atac i la forma de defensa apareixeria la malaltia. Tot i que la teoria fou rebutjada per altres investigadors catalans, Ramon Pla i Joaquim Ravetllat fundaren l'Institut Ravetllat-Pla el 1923 amb l'objectiu de promoure la teoria bacteriològica mitjançant la comercialització dels productes "Hemo-antitoxina Ravetllat Pla" i Sèrum "Ravetllat-Pla" derivats de d'aquesta teoria⁽²⁾.

(1) Molero Mesa, Jorge; Gutiérrez, José M. (2008) Recuperació del nostre patrimoni historicocientífic. La biblioteca de l'Institut Ravetllat-Pla, a la UAB, *Biblioteca informacions*, 34, 10-12

(2) Lugo Márquez, Sara (2008) *Ciència, indústria e ideologia en la Catalunya del siglo XX. El Instituto Ravetllat-Pla en Sudamérica entre 1924 y 1936*, Barcelona, UAB [Treball de recerca del màster Història de la Ciència].

L'Arxiu Ravetllat-Pla es troba actualment en fase catalogació. Al llarg dels dos últims anys, Tania Trigo i Marc Estapé, estudiants del màster d'Història de la Ciència coordinat pel Centre de Història de la Ciència (CEHIC) i amb una beca del Servei d'Arxius de la Ciència (SAC) de la UAB, han catalogat més de 1.000 documents de l'Arxiu que només representa una quarta part del fons total. El fons estan constituïts per la documentació científica i comercial de l'Institut Ravetllat-Pla i arriben a un volum aproximat de 50 metres lineals. Cal

destacar els manuscrits científics de la recerca mèdica sobre la tuberculosi, la correspondència entre els membres de l'Institut i altres agents comercials, metges i personalitats polítiques. També hi ha les publicacions científiques del propi Institut durant el seu funcionament, com els esborranys dels llibres publicats de Ramon Pla i de la revista *La Clínica* que es publicà des del 1923 fins al 1936 i fou distribuïda als diferents països del Sud d'Amèrica, Europa i Espanya⁽³⁾.

L'Arxiu Ravetllat-Pla també consta de les fitxes

de les visites mèdiques realitzades pels agents comercials de tots els països. Aquests fitxes recullen les diferents valoracions dels metges que provaven els medicaments. Finalment, l'Arxiu també inclou la documentació administrativa, comercial i comptable on es poden valorar la gestió purament administrativa d'aquest Institut científic-comercial.

Recentment, Sara Lugo Márquez ha defensat la seva tesi doctoral i ha publicat diferents articles dels quals l'últim aconseguí l'accés del premi d'Història de la Medicina que atorga la Fundació URIACH. El seu estudi explora les dinàmiques d'exclusió i inclusió que marginaren a l'Institut Ravetllat-Pla a Catalunya, però potenciaren la seva expansió a Amèrica del Sud, així com les estratègies per a legitimar la seva teoria científica heterodoxa⁽⁴⁾.

(3) Lugo Márquez, Sara (2010) Entre ciència i publicitat. *La Clínica*. Revista Mensual Hispano-americana de Ciencias Médicas (1924-1936), *Gimbernat*, en premsa.

(4) Lugo Márquez, Sara (2011) Ciencia, industria y ideología desde la Catalunya del siglo XX. La heterodoxa integrante del Instituto Ravetllat-Pla (1919-1936), Barcelona, UAB, [Tesi doctoral].

José Manuel Gutiérrez, que també va ser guardonat amb el premi URIACH el 2007, ha explorat l'obra científica del veterinari Joaquim Ravetllat des dels seus inicis fins a l'apertura de l'Institut Ravetllat-Pla. Els seus treballs aconseguen mostrar la lluita dels veterinaris per aconseguir ser considerats com especialitat científica i com es va elaborar la seva tesis sobre la variabilitat del germen de la tuberculosi⁽⁵⁾. Finalment, Marc Estapé es titulà del màster amb una tesis sobre l'Institut Ravetllat-Pla durant la post-guerra civil on analitza les diferents estratègies comercials i científiques que va adoptar l'Institut per sobreviure a la competència que

representaven els nous medicaments antituberculosos⁽⁶⁾.

Finalment, Víctor Manuel García en la seva memòria del màster Santé, Populations, Politiques et Interventions Sociales de la École des Hautes Études en Sciences Sociales de Paris, comparà les estratègies comercials de l'Institut Ravetllat-Pla per vendre l'hemo-antitoxina a Colòmbia des dels inicis fins als anys setanta amb altres sèrums⁽⁷⁾.

La riquesa documental, la seva heterogeneïtat i l'ampli període històric que caracteritza els fons d'aquest arxiu, el converteixen en un cas únic dins el panorama nacional d'aquest tipus de patrimoni.

Marc Estapé
Sara Lugo
Jorge Molero
 Centre d'Història de la Ciència (CEHIC)
 Unitat d'Història de la Medicina

(5) Gutiérrez, José M. (2007) El impacto del laboratorio en la renovación de la veterinaria española: el caso de Joaquim Ravetllat i Estech (1871-1923). *Medicina e Historia*, nº 4, 1-15.

(6) Estapé Egea, Marc (2011) *L'Institut Ravetllat-Pla durant la postguerra civil espanyola. Reinventant la sueroteràpia*, Barcelona, UAB [Treball de recerca del màster Història de la Ciència].

(7) García, Víctor (2011) Trayectorias de la Hemo-antitoxina Ravetllat-Pla en Colombia 1930-1976. A: Porras Gallo, Mª Isabel (Ed.) *Transmisión del conocimiento médico e internacionalización de las prácticas sanitarias: una reflexión histórica*, Ciudad Real, SEHM, pp. 81-86.